समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

দশম শ্ৰেণীৰ বাবে

ৰাজনীতি আৰু অৰ্থনীতি বিজ্ঞান

অৰ্থনীতি বিজ্ঞান

পাঠ - ২

অৰ্থনৈতিক উন্নয়ন

অংশ – ১

ৰিণা ফুকন

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

মূল আলোচ্য বিষয়

- অর্থনৈতিক বিকাশ আৰু উন্নয়ন
- মানৱ উন্নয়ন
- অর্থনৈতিক আৰু গণতান্ত্রিক পৰিকল্পনা
- ভাৰতবর্ষৰ অর্থনৈতিক পৰিকল্পনাসমূহ আৰু ইয়াৰ মূল বৈশিষ্ট্যসমূহ
- উদাৰীকৰণ, ব্যক্তিগতকৰণ আৰু বিশ্বায়ন
- অসমৰ চলিত পঞ্চবার্ষিক পৰিকল্পনা

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
समग्र शिक्षा

Under CSR Support by
ipca | Foundation

'Countries may have a high HDI and be undemocratic, unequitable and unsustainable- just as they may have a low HDI and be relatively democratic, equitable and sustainable.'

–Human Development Report, 2010

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

অৰ্থনৈতিক উন্নয়ন

- অৰ্থনৈতিক বিকাশ আৰু মানৰ উন্নয়ন দুয়োটাই এটাই আনটোৰ পৰা পৃথক।
- ই মূলতঃ পৰিমাণগত দিশসমূহৰ সৈতে জড়িত, বিশেষকৈ উৎপাদন আৰু জনমূৰি আয়ৰ বৃদ্ধিৰ সৈতে জড়িত।

সমগ্র শিক্ষা
Samagra Shiksha
সমগ্র শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

জনমূৰি আয়

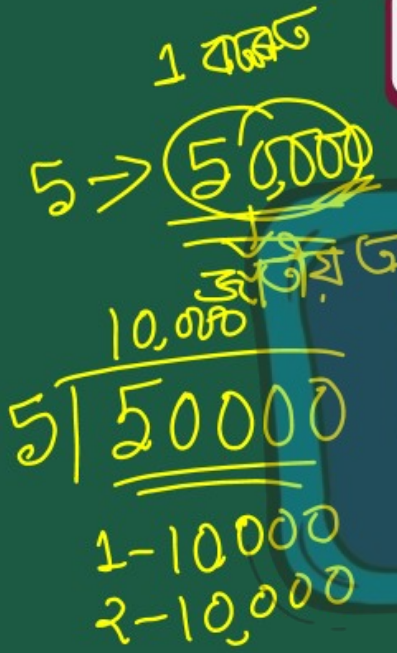

- জাতীয় আয়ক মুঠ জনসংখ্যাৰে ভাগ কৰি জনমূৰি আয় গণনা কৰা হয়।
- ই আমাক প্ৰতিজনৰ উপাৰ্জন দিয়ে।
- ষাঠিৰ দশকৰ মাজভাগলৈকে উন্নত আৰু অনুন্নত দেশৰ মাজত পাৰ্থক্য কৰিবলৈ জনমূৰি আয়ৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

- বিশ্ব বেংকৰ তথ্য অনুসৰি জনমূৰি আয় ৭৫০ ডলাৰৰ ওপৰত থকা দেশসমূহক উন্নত বুলি গণ্য কৰা হৈছিল।
- আনহাতে তলৰ সকলক অনুন্নত বুলি লেবেল লগোৱা হৈছিল।

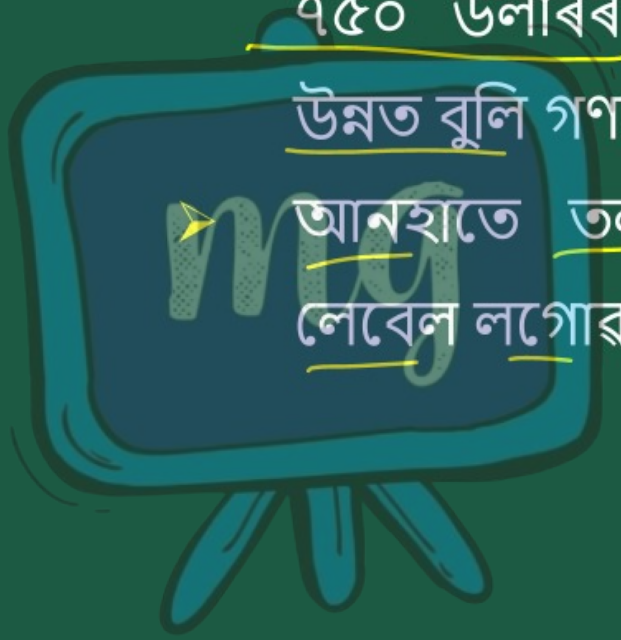

অৰ্থনৈতিক উন্নয়ন

- অৰ্থনৈতিক উন্নয়নত গুণগত আৰু পৰিমাণগত দুয়োটা দিশ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়।
- ইয়াত অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিকভাৱে উল্লেখযোগ্য ক্ষেত্ৰ বা খণ্ডসমূহৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগতে অৰ্থনৈতিক বৃদ্ধিও অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে।

- ষাঠিৰ দশকৰ মাজভাগৰ পিছত অর্থনৈতিক উন্নয়নৰ ধাৰণাটোৱে প্রাধান্য লাভ কৰিছিল।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

অর্থনৈতিক উন্নয়ন আৰু অর্থনৈতিক বিকাশৰ মাজত পার্থক্য —

- অর্থনৈতিক উন্নয়নৰ তুলনাত অর্থনৈতিক বিকাশ এক সংকীর্ণ ধাৰণা।
- অর্থনৈতিক বিকাশ অবিহনে অর্থনৈতিক উন্নয়ন হ'ব পাৰে, কিন্তু ইয়াৰ বিপৰীত নহয়।
- অর্থনৈতিক উন্নয়নত জনমূৰি আয়ৰ বৃদ্ধি অন্তর্ভুক্ত যদিও ইয়াৰ বাহিৰলৈকে বিস্তৃত।
- ই কেইজনমান ব্যক্তিৰ মাজত একাগ্রতা ৰোধ কৰিবলৈ আয়ৰ বিতৰণো পৰীক্ষা কৰে।

- কেৱল উৎপাদন বৃদ্ধিয়ে অর্থনৈতিক উন্নয়নৰ সমান নহয়; আউটপুটৰ গঠন গুৰুত্বপূর্ণ।
- এনে পৰিস্থিতি হ'ব পাৰে য'ত বিলাসী সামগ্ৰীৰ উৎপাদন বৃদ্ধি পায় আৰু অত্যাৱশ্যকীয় সামগ্ৰী সীমিত হৈ থাকে, যাৰ ফলত সামগ্ৰিক কল্যাণত প্ৰভাৱ পৰে।
- অর্থনৈতিক বৃদ্ধিয়ে এনে প্ৰতিষ্ঠানিক পৰিৱর্তনক সামৰি লোৱা নাই; সেইবোৰ অর্থনৈতিক উন্নয়নৰ অংশ।

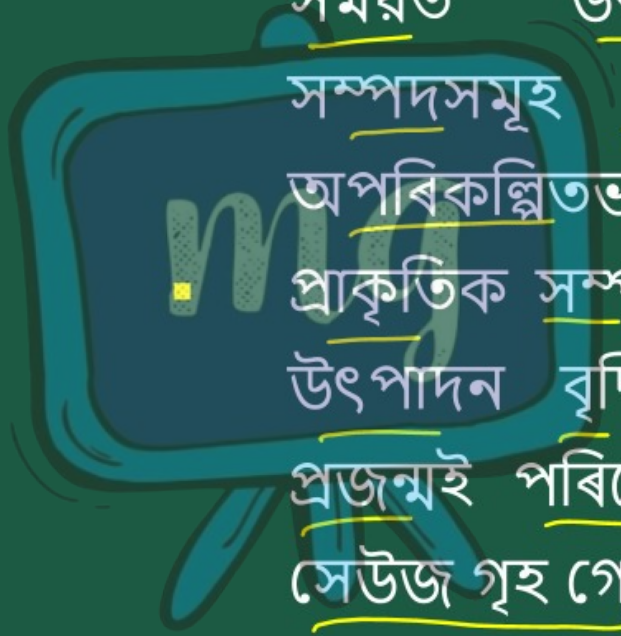

- উৎপাদন বৃদ্ধি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰাৰ সময়ত উৎপাদকসকলে প্ৰাকৃতিক সম্পদসমূহ অতি আড়ম্বৰপূৰ্ণ আৰু অপৰিকল্পিতভাৱে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে।
- প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ এনে ব্যৱহাৰে বৰ্তমান উৎপাদন বৃদ্ধি কৰিব যদিও ভৱিষ্যত প্ৰজন্মই পৰিৱেশজনিত সমস্যা (প্ৰদূষণ, সেউজ গৃহ গেছৰ নিৰ্গমন আদি)ৰ সন্মুখীন হ'ব লাগিব।
- ই বহনক্ষম উন্নয়ন নহ'ব।

মানৱ উন্নয়ন

- ১৯৯০ চনত প্ৰথম মানৱ উন্নয়ন প্ৰতিবেদন প্ৰকাশ পাইছিল।
- ই ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ উন্নয়ন কাৰ্যসূচীৰ (UNDP) বাৰ্ষিক প্ৰকাশন।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

➤ মানৱ বিকাশৰ তিনিটা সূচক আছে —

১। প্রত্যাশিত আয়ুস

২। শিক্ষা

৩। জীৱন যাত্রাৰ মান

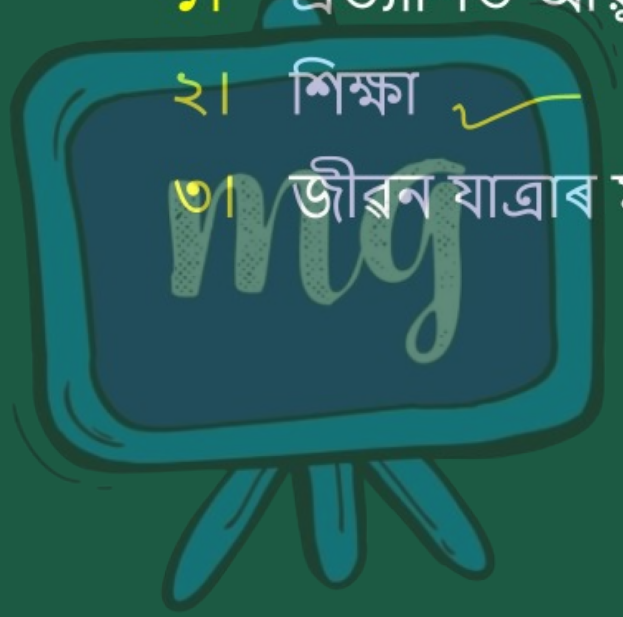

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

১। প্ৰত্যাশিত আয়ুস

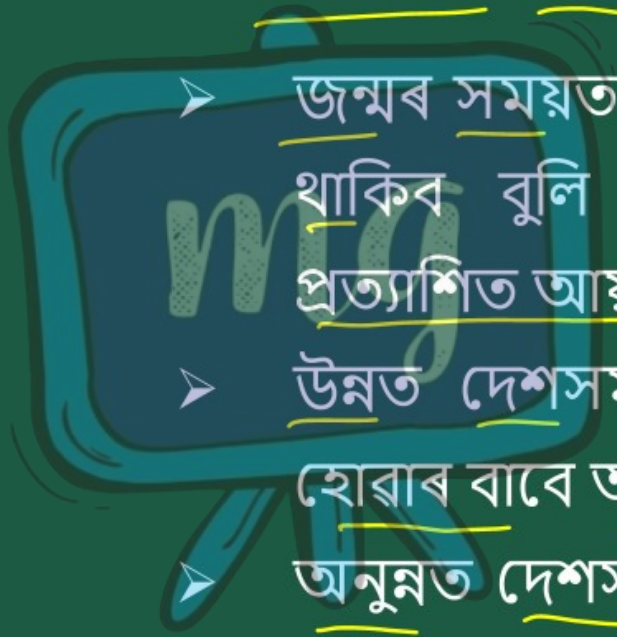

- জন্মৰ সময়ত শিশুটি কিমান বছৰ জীয়াই থাকিব বুলি আশা কৰা হয়, সেইটো প্ৰত্যাশিত আয়ুস।
- উন্নত দেশসমূহত জনস্বাস্থ্য সেৱা উন্নত হোৱাৰ বাবে আয়ুস বেছি।
- অনুন্নত দেশসমূহত জনস্বাস্থ্য সেৱা যথেষ্ট দুৰ্বল হোৱাৰ বাবে আয়ুস কম।

২। শিক্ষা

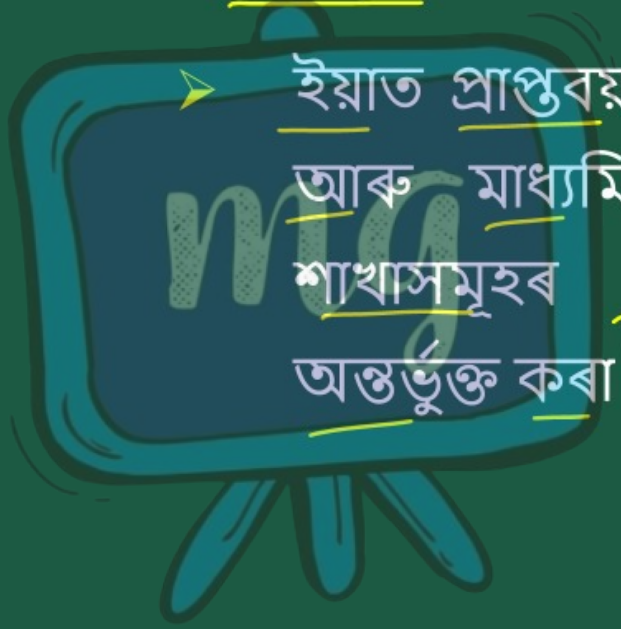

- ইয়াত প্রাপ্তবয়স্ক সাক্ষৰতা আৰু প্রাথমিক আৰু মাধ্যমিক শিক্ষা আৰু অন্যান্য শাখাসমূহৰ মুঠ নামভর্তিৰ অনুপাত অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে।

৩। জীৱন-যাত্ৰাৰ মান

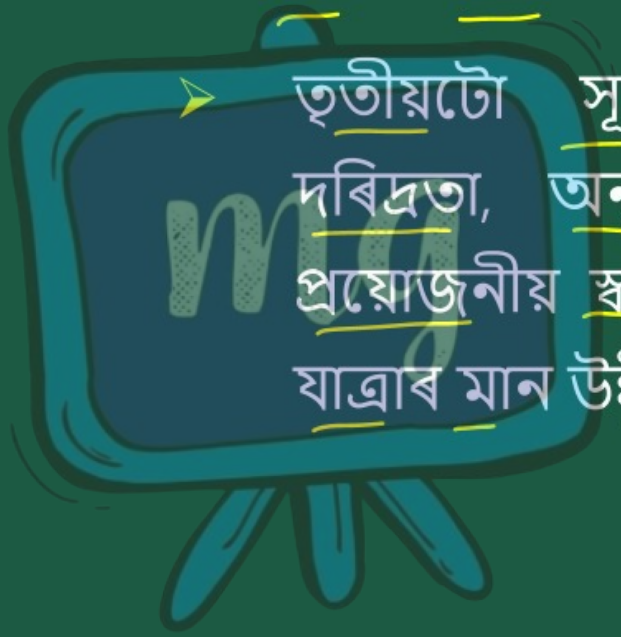

তৃতীয়টো সূচক জীৱন-যাত্ৰাৰ মান। দৰিদ্ৰতা, অনুন্নত শিক্ষা ব্যৱস্থা আৰু প্ৰয়োজনীয় স্বাস্থ্য সেৱাৰ অভাবে জীৱন-যাত্ৰাৰ মান উন্নীতকৰণত বাধাৰ সৃষ্টি কৰে।

- অর্থনৈতিক বৃদ্ধিৰ ধাৰণাটোৱে কেৱল আয়ৰ স্তৰকহে প্রতিনিধিত্ব কৰে।
- আনহাতে মানৱ বিকাশে জনসাধাৰণৰ অর্থনৈতিক, সামাজিক, সাংস্কৃতিক আৰু ৰাজনৈতিক পছন্দক সামৰি লয়।
- মানৱ বিকাশৰ কেন্দ্রবিন্দু হৈছে জনসাধাৰণৰ জীৱন সমৃদ্ধ কৰা; ই কেৱল দেশত উৎপাদিত উৎপাদনৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি নহয়।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

- মানৱ উন্নয়ন প্ৰতিবেদন ২০১০ত মানৱ বিকাশৰ তিনিটা নতুন ধাৰণা প্ৰৱৰ্তন কৰা হৈছে।

১। বৈষম্য সাপেক্ষ মানৱ উন্নয়ন সূচকাংক
২। লিংগ বৈষম্য সূচকাংক আৰু
৩। বহুমাত্ৰীয় দৰিদ্ৰ সূচকাংক (multi- dimensional poverty index)।

১. বৈষম্য সাপেক্ষ মানৰ উন্নয়ন সূচকাংক

- মানৰ বিকাশে সমাজৰ বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ লোকক কেনেদৰে প্ৰভাৱিত কৰিছে সেইটো নিৰ্ণয় কৰিবলৈ বিচাৰে।

২. লিংগ বৈষম্য সূচকাংক আৰু

- পুৰুষ আৰু মহিলাৰ মাজত বৈষম্য।

৩. বহুমাত্ৰীয় দৰিদ্ৰ সূচকাংক

- দৰিদ্ৰতাৰ বিভিন্ন ৰূপৰ ওপৰত আলোকপাত কৰে।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

HDI : Human Development Index

- এইচ ডি আইত তিনিটা সূচকাংক ব্যৱহাৰ কৰা হয়—
  - আয়ুস,
  - শিক্ষা
  - জনমূৰি আয়।

समग्र शिक्षा
Samagra Shiksha
সমগ্ৰ শিক্ষা

Under CSR Support by
ipca | Foundation

এই সূচকাংকসমূহে মানৰ বিকাশৰ চাৰিটা স্তম্ভৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ডক বুজায়, অর্থাৎ

- অর্থনৈতিক
- সামাজিক
- সাংস্কৃতিক
- ৰাজনৈতিক বিকাশ

মূল্যায়ন

1 | এখন দেশৰ উৎপাদিত হোৱা সর্বমুঠ সা-সামগ্রীৰ মুদ্রাগত মূল্যক কি কোৱা হয় ?

A জনমূৰি আয়

B মানৰ উন্নয়ণ

C জতীয় আয়

মূল্যায়ন

2 | কোন চনত প্ৰথমখন মানৱ উন্নয়ন প্ৰতিবেদন প্ৰকাশ কৰা হৈছিল ?

A 1992

B 1990

C 1993

মূল্যায়ন

3 | UNDP ৰ অন্তৰ্গত প্ৰতিবেদনখনত মানৰ উন্নয়নৰ সূচক কেইটা আছিল ?

A 1 টা ✗

B 2 টা ✗

C 3 টা ✓